Број 155. У Новом Саду у уторак 10. јула 1901. Година XXXVI.

„Застава“ излази сваки дан осим понедељника и дана за свецем.

Цена је за Аустро-Угарску: на један месец 2 кр. 40 пот. на четврт године 7 круна. За Црну Гору, Србију. Немачку, Румунију и за све остале стране земље на четврт године 10 круна.

Народним бројевима од петка цена је: за пола године 2 круне, за целу годину 4 круне.

Поједини бројеви стају 10 потура.

ЗАСТАВА

ЛИСТ СРПСКЕ НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ

Издаје: „Рада“ деоничарског друштва за издавање српских књига и новина у Руми.

За огласе плаћа се по 12 пот. од сваке врсте оваких ситних слова.

Дописи шаљу се уредништву а претплата и огласи администрацији „Заставе“.

Уредништво и администрација „Заставе“ је у кући г. Јов. Т. Чавића, на пијаци.

Рукописе не враћамо.

Поједини бројеви стају 10 потура.

У ствари автономног збора.

Из омладинских кругова добили смо ове редове, које смо требали донети још у у једном од прошлих бројева „Заставе“. Ми их тада не донесосмо, јер смо раније јуче још морали претпоставити, да можда неће бити потребан и овакав разговор. Данас више нема смисла угушивати овај глас:

* * *

„У прошлом броју „Браника“ диктира се његовим начелним пријатељима да не учествују на автономном збору у Бечкереку, јер он о томе збору незна ништа. Допустите мени омладинцу да речем своју о томе.

Не држим да ћу што друго тиме постићи до то, да покажем како отприлике омладина мисли о томе; а ако има омладинаца, што друкчије мисле овим ће се изазвати да и они кажу своју. Резултат анализања рада наших странака нека нам буде путоказ за рад у јавности. И онако смо се тек сад почели више интересовати за наше јавне ствари.

Не бих могао разумети такво држање „Браника“ кад га не бих довео у свезу с радом његових људи, као што је описан у чланцима: „Програм радикалне и либералне странке“.

Не каже „Браник“ не мојте учествовати на збору зато, што се противи интересима народним или што неће никакве користи бити од њега. Не каже он: распитајте се, споразумите се с покретачима (који могу случајно бити чланови ма које или никоје странке само ако су уверени о потреби и користи збора.) Не каже он: видите, да ли се ради ту што против ваших начела. Могуће је, да је тај збор потребан, могуће је, да је тај збор користан, али немојте учествовати на збору, јер „Браник“ не зна (?!) о њему ништа. Наравно и српијански листови знају о автономном збору више него „Браник“ и... „Браник“ зна више о кинеском питању и Бог те пита шта, него о автономном збору. Шта хоће ти људи? Хоће ли да их ко моли да учествују на збору? Хоће ли, да их ко моли да се боре за народна права. (Налик су на оне грађане, што неће да се упишу за чланове читаонице, што нису позвани.) Знамо ми да софисте могу на све ово одговорити: „Ко нам гарантује да се не сазива овај збор против народних права“, али то остаје софизам.

Онда кад је требало изневерити бечкеречки програм рекао је њихов први човек: „... у најновијим изјавама Срба нисам ни у ком правцу учествовао. Разлог је томе, што са својим мњењем не хтедох утицати на изјаве својих сународника“. Данас, кад опет треба изневерити народни интерес утиче „Браник“ — сигурно по наређењу њихова првог човека — на изјаве својих сународника. Као што су у своје време спречавали збор за протест против помађаривања имена, општина и места, онда кад и Словаци и Румуни протестоваше, тако би им сад ваљда мило било да употребе и ову прилику, да запуше народу уста или бар да ослабе ефекат. И онда није смео др. Малешевић оставити свога потписа, који је већ био дао, на прогласу за збор, јер за Бога „Бранику“ се није свидело. И сад се ево исто понавља. „Бранику“ се не допада.

Ја показах, што ми је упало у очи; сваком стоји до воље да о овоме размисли, те да одобри, што му се чини да је за одобравање и да осуди, што му се чини, да је за осуду.“ **В.**

Зулуми у Старој Србији.

Из Старе Србије стижу још једнако гласови о новим и новим зулумима. И нема спора више, да се иде за тим да се истребе Срби у оним крајевима. У пећском и призренском санџаку, очувала су се српска села, као мале оазе, опкољене Арнаутима. На Косову има још једва 1/3 Срба према Арбанасима. У гиљанској нахији има само још неколико српских села. А убиства, која иду за коначним истребљењем Срба из оних крајева, никако да престану.

Да је цео овај покрет наперен искључиво против православних Срба, доказује овај значајан податак.

Село Летњица и још друга три села, сачињавају и једину српску католичку парохију у гиланској нахији. Ови су католици били увек поштеђени од зулума, и њима је допуштено носити оружје. Кад су у последње доба и њих почели Арбанаси нападати, тужили су се право у Цариград, одакле је одмах дошла наредба, да се зулумћари похватају и најстрожије казне, што је и учињено. Као што се види, цариградска влада није баш тако немоћна, она је немоћна само онда, кад треба да заштити православне Србе.

Рашко призренски српски митрополит, као што је познато, морао је да затвори српске цркве, због зулума, који се тамо чине над црквама и свештеницима. Он је о томе одма известио васељенског патријарха Јоакима III. и овај је одма са руским цариградским послаником Зиновјевим предузео врло одлучне кораке, да се зулумима стане на пут. Овај корак цариградског патријарха, примљен је веома лепо од свију православних Срба.

Што се тиче упада Арнаута у Србију, султан је изаслао у Београд Хамди-пашу, инспектора пограничних турских трупа, да у споразуму са српском владом потражи начина, за обезбеђење српске границе.

Најновије вести јављају, да је Колашин са свим напуштен. Становници су се скрили у брда. Арнаутски башибозуци, које води Илија Бољетинац, починили су силне зулуме у околини Митровице, тражећи бајаги скривене пушке. Напослетку су напали Србе у самој Митровици, где су многе ранили и мучили. Руски конзул из Скопља, Машков, отишао је у Митровицу.

Нови Сад, 9. јула.

Црна застава на новосадском магистрату при укопу Милетићеву. Као што је познато, варошки управни одбор новосадски, повео је дисциплинарну истрагу против градског начелника новосадског г. Ст. Поповића-Пеције, што је дао истакнути црну заставу на магистратској згради, приликом укопа пок. дра Светозара Милетића. Новосадски градски начелник бранио се тиме, да у овом случају нема места икаквој истрази, јер је он дао истаћи заставу с тога, што је др. Свет. Милетић био први градски начелник Новога Сада у уставном добу, а оби-

ПОДЛИСТАК.

ПО СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА.

I.

„Соколска“ организација.

Под овим натписом, а поводом соколске прославе у Прагу, донео је руски лист »Курир« ове редове:

»Познајемо ли ми чески народ, његов живот, обичаје, културу? За извесно могу рећи, да не познајемо. И о томе сам се уверио сад за време соколских свечаности у Прагу, где Руса скоро никако није ни било. Јер оно неколико Руса, што их је било, свернули су са свим случајно, идући у Карлсбад, у Праг, да тамо проведу неколико пријатних часова и науживају у гледању невиђених приказа о којима су дознали из немачких новина. И зар се иначе може говорити о њима? Не, никако. Јер Русија, осим московског словенског удружења, које је изаслало једног свог члана с поклоном за ческе соколисте, не беше у Прагу заступљена ни једним својим удружењем, ни једном корпорацијом или вароши. А међу тим, Париз је изаслао у Праг читаву депутацију на челу с председником муниципалитета, Досе-ом, а за тим долазе изасланства из Америке, Белгије, Данске, Црне Горе, Бугарске, Србије и др. словенских земаља. Понављамо, да Русија никако није била заступљена. А међу тим су соколске свечаности, као свечаности целога ческог народа, биле веома занимљиве. Оне су показале свима своју снагу и културни напредак тог словенског племена, које води очајну борбу с германизмом. Чеси — та мртва стража Словенства, изложени су великој непријатељској најезди, која као бујица јури кроз словенске равнице. И у тој вековној, непрестаној борби са својим непријатељем и непријатељем Словенства, Чеси су умели да сачувају свој језик, да сачувају словенске особине и да високо подигну знамења културе и напретка.

»Соколска« организација — то вам је само једно од деце ческе културе, која је богата и на пољу књижевности и појезије, и на пољу науке и уметности. Но ческо »Соколство«, чини ми се, љубимац је ческог народа, јер овај га воли необично. »Соколство« је његова радост, његова нада и будућност.

Веома се варају они, који мисле, да су ческе соколисте само гимнастичари, да је главна њихова сврха телесни развитак. Истина, оснивач соколства, Мирослав Тирш, прогласио је за начело »соколства«: »Снажимо се!« Али други његов помоћник при оснивању »соколства«, Индих Фингер, прогласио је другу девизу: »Ни плаће, ни славе!« А тим речма је речено све: »Соколи не смеју радити за себе и не за своју славу, но за народ, за његово национално самосазнање, које они треба да развију и оснаже«. И соколи су радили и раде, и постигли су сјајне успехе. Ческоме народу, који је изгубио своју државну самосталност, тешко је сачувати своје национјоналне особине. За то треба јаки фактор, и соколи га нађоше у створеној снажној генерацији, која је носилац народног самосазнања, његов бранилац и стражар. Где је здрава и снажна генерација, ту су и здраве мисли, јака воља, карактер и енергија, једном речју, здрав народ, способан за рад и културни напредак. Ето, у том и лежи главна задаћа ческих соколова, тих пионера развића и учвршћења национјоналног самосазнања.

За постизање својих смерова, соколи су изабрали два средства: телесно оснажење и духовно развиће. Оно прво постизавају путем гимнастичких вецбања, а друго путем распростирања образовања у народу. У данашње дане је соколска организација обухватила све три области ческог краљевства — Бохемију, Моравску и Шлезију. У многим соколским општинама подигнуте су из њихових средстава школе, библиотеке и читаонице за народ. Они су установили читав низ јавних предавања и издали масу књига опште образовног и научног карактера. Занимљиви су неки подаци, што се тичу рада соколског. Само у течају прошле 1900. г. држали су соколи 1830 јавних предавања. Соколски одбори издали су 21.109 књига гимнастичког и 71.165 опште научног садржаја. Из соколских књижница узело је 27.507 читаоца, 144.459 књига. Но и ти бројеви нису потпуни, јер има још 30 општина, које нису послале податке главном од-

чај је, да се приликом смрти сваког па и бившег чиновника варошког, истиче на магистрату црна застава.

Но уток новосадског градског начелника одбио је угарски председник министарства К. Сел, као министар унутрашњих послова, и тако ће ова страга тећи и даље. Ми смо радознали на исход ове истраге, али и овом приликом видимо јасно, уколико је „пошло на боље“ под данашњом хваљеном „ером Селовом“.

„П. Лојд“, који доноси ову вест тврди, да је решење председника министарства у Н. Саду изазвало „опште задовољство“. — Да, да, то ће сигурно послужити, да се зближе народности Новога Сада. А занимљиво је, што „П. Лојд“ и сам види, како би судио непристрастан свет, кад би дознао у овој ствари праву истину, зато и изврће, те вели, да је новосадски градски начелник, приликом укопа Милетићевог, истакао „српску“ а не црну заставу.

Нови Сад, 9. јула.

Није истина. Из Берлина и са Цетиња побијају полузванично неке важније вести, што их је у последње време претресало све европско новинарство. Према томе није истина, да ће се почетком августа у Мајнцу састати, немачки цар са енглеским краљем и руским царем. Није истина, да ће кнез Никола путовати у иностранство; није истина, да ће се црногерска кнегиња Ксенија верити са бугарским кнезом Фердинандом; није истина, да ће талијански краљ доћи скорим у Црну Гору; није истина, да ће се црногорски кнежевић Мирко ускоро верити и није истина... Волели би знати, шта је управо истина од онога, чиме се занимало све европско новинарство. Полузванични кругови мора да су јако наклоњени новинарству, кад одма не опровргавају неистините вести, но дају новинарству прилике, да у данашњим „псећим данима“ пишу што више о сватовима и састанцима. По свему се види, да неки бирови имају нарочиту задаћу, да кљукају новинарство свакојаким измишљеним сензацијоним вестима, како би се што мање писало о оним јадима, о којима би требало што више писати.

Нови Сад, 9. јула.

Морал XX. века. „Пештански Лојд“ у последње време веома много пише о вулумима у Ст. Србији. Но да га при том руководи са свим друга намера, а не правда и човечност, то нам најбоље сведочи инфаман његов чланак од 6. о. м. У том чланку говори „П. Лојд“ о томе, да се положај у Ст. Србији погоршао, па онда вели од речи до речи ово: *Кад данас говоримо о погоршању положаја у Ст. Србији, то није због тога, што се у оним крајевима више но до сад пљачка, безчасти и убија. Ако јачи Арнаути у том правцу чине више но до сад, и ако слабијих Срба бива сваког дана све мање, ако они постају све сиромашнији и јаднији, то није одлучно за ситуацију. Због тога, што се у Турској сваки дан догађају насиља против живота и имања појединаца, није у Турској још никад букнуо народносни устанак. Појединци су тамо од векова научили тако јако на сиромаштину и ропство, да се тамо осећа као елементарна непогода, као на прилику, гром или поплава, кад неко изгуби главу или своју колебу.*

„П. Лојд“ налази да се ситуација у Ст. Србији погоршала само с тога, што су Арнаути почели да руше цркве и школе и устремили се чак и на свештенике. Ово писање „П. Лојда“ како га наведосмо мало час, толико је бестидно, нечовечно, толико се противи сваком иоле племенитијем осећају, да немамо речи, да га довољно жигошемо. Значајно је по XX. век, значајно по данашњи морал, кад „П. Лојд“ својој образованој публици сме у уводним чланцима да пише онако варварски о стамањивању толиког невиног света. То је најјачи доказ, са каквом бестидношћу сме „најугледнији лист Угарске“ да јавно и отворено проповеда чивуцки морал. Јер немојмо да се варамо; овако може да пише само онај, који сматра хришћане за стоку. Јер кад је о Чивутима реч, ми врло добро знамо, да „П. Лојд“ никад не узима тако олако њихов живот и њихово имање, јер нека се једном Чивутину, ма у далекој Африци стане само на жуљ, онда гг. око „П. Лојда“ ускипе гњевом и позивају се на хришћанско милосрђе, човечност, цивилизацију и траже, да се подигне цео образовани свет, да таквом нечувеном вулуму стане на пут.

Мислимо, да је било потребно и овога пута, указати на душевности морал гг. око „П. Лојда“, који данас стоје на челу новинарства у Угарској.

Нови Сад, 9. јула.

50-годишњица војводе Илије Пламенца. У Црној Гори је свечано прослављена 50-годишњица службовања храброг и јуначког црногорског војводе Илије Пламенца. Насљедник црногорског престола наздравио је слављенику, изнео је његову борбу и храброст и охрабрио га, да се узда у омладину црногорску. Свој говор завршио је овако:

„У пећинама ћемо, дође ли до тога, подизати храмове ђе ћемо јунаке крунисати, ђе ћемо се Богу молити за опстанак. Не зеби, војвода, и ако смо мали, храбри смо, вриједни смо а правда је с нама, јер наш мили српски народ не тражи ништа осим своје мјесто, а без ичије досаде, на богоданом сунцу“.

„Зађевени, изазивани поручује нам се да смо непоштени (а ко нам то поручује?!), да смо запали у нечесову сферу уплива и да смо предмет нечесову споразуму. Ствари и басне! за то измишљене да се само застрашава ко је страшљив и да се јадни наш српски народ у главу убија и затуца. Ми смо потварани задњијем мислима на Арбанију сад кад се можда ко други на њу замахује а преко нас, као да је Црна Гора чесова стара струка преко које се може проћи да га и прст не отуче. Али Арбанија је најдража шћер султанова — без махнитога, ко је смије за руку дохватити?! Отац витешки и браћа браниће је до потоње капи јуначке крви њихове“.

„Сребром се не запти слобода једнога гордога народа као што су Арбанаси, нити се пути у бијелим конопима фратрова. Храбар и слободоуман тај народ кад би се и себи самом оставио, он би се можда пријед рукама машио к огњишту слободе тамо преко мора где је свака народња света тежња заштиту вазда налазила“. — Ово се за цело тиче Италије.

Политички преглед.

Албанија и Аустрија. Француски новинар Charles Loiseau, који важи као зналац балканских прилика издао је књигу „Јадранска равнотежа“. У једном одељку књиге говори о албанском питању. Говори како је Аустрија после берлинског конгреса кад је окупирала Босну и Херцеговину, завојевала својим упливом Србију за време Миланово и умела са свију страна подсести Албанију. Споразум с Русијом од 1897. г. о одржавању стања које постоји на балканском полуострву даје Аустрији прилике да мирним путем утврђује свој утицај на Балкану. Аустро-Угарска, говори писац, одржава у Албанији врло много конзула. Толико их је, да им се ни посла конзулског не може толико наћи. Али зато имају тим више времена, да помажу аустријску и католичку пропаганду међу Албанезима а зато им је добро добро дошло и тамошње стање. Конзули навикавају Албанезе на ту мисао, да пре а после морају доћи под Аустрију. Писац доказује, да су интереси аустријски у Албанији са свим супротни италијанским и јужно-словенским.

Француска банка на Балкану. Румуски лист „Patriotul“ пише, да је у Букурешту врло добро примљена намера француских капиталиста, да оснују тамо француску банку. Осим тога француске капиталисте хоће да оснују иста така одељења у Београду, на Цетињу и у Софији. Банци ће бити име „Балканска банка“, имаће основну главницу од 100 милијуна франака, а задаћа ће јој бити, да балканске земље испомаже у часу њихових новчаних незгода. Значај француске банке по балканске државе, био би важан и у политичком односу, јер се у Француску не може сумњати, да би из своје личне користи утицала на судбу балканских држава.

Рат између Енглеске и Транзвала. Расцеп у владиној либералној странци сазрео је. Већина енглеских листова вели, да ће се за најкраће време створити у Енглеској јак демократски империјализам. Новој странци стајаће на челу Росбери и Асквит. Тиме ће наступити потпун обрт и у рату с Бурима. Свештенство слободне цркве енглеске, издало је манифест. У њему тражи, да се Бурима даде такова автономија, да би они могли ступити у савез јужно-афричких држава, да се даде потпуна отштета за све разорене куће и фармове и да буде амнестија потпуна. Као што се види, у Енглеској нагло превлађује уверење, да рату овом треба учинити краја.

Повишење царине у Немачкој. Као што је познато, немачка влада смера, да јако подигне царину на рану. То је врло узрујало немачки народ и народ гласа с тога за социјалисте. Тако у Мемелу, где је увек биран аграријевац, долази овај сада у ужи избор са једним социјалистом, и сва је прилика, да ће социјалистички посланик победити. Но повишење царине у Немачкој, не само да ће довести до заплета у Немачкој, оно ће довести и до ца-

---

бору, од којег смо узели ове податке. Само у течају минуле године ушло је у благајницу соколова 22.417 круна. А то су приноси чланова и дарови разних лица.

Соколи имају свој дом у Прагу, а тако исто и у другим варошима, своје дворнице и гимнастичких уређења, које су стале хиљадама форината, и, најзад, своје школе. Ту они раде живом речју, развијајући ум и народно самосазнање, а у гимнастичким дворницама тешким теговима, снаже тело и дух. Ето, зашто је безпримерна и безгранична љубав народа према соколима и појмљива она изрека: „Co cêch, to sokol!“

И доиста, сваки Чех је — соко. Ја сам видео четири покољења соколова: 80-годишњег старца с дугом седом брадом, његова 50-годишња сина, 30-годишња унука и 15-годишња праунука. Сви су они соколи и одевени су у соколско одело. Па како је 80 годишњи старац пун поноса, снаге и нацијоналног самосазнања, тако је исто пун тога и његов праунук — подмладак соколова. Они су пре свега Чеси, а тек у другом реду — родови.

И соколи су на тај начин створили читав кадар народне војске, снажне и телесно, и духовно. Сад има правих чланова соколова 47,418 људи, но, у случају опасности ческог краљевства, тај би се број утростручио, кад се узме, да свега Чеха има 6 милијуна и она народна: „Co cêch, to sokol?“ Осим тога, Чеси имају своју коњицу, јер многи соколи имају своје коње. А то највише горштаци из Моравске.

Сва соколска организација дели се на »едиоте« а ове на »жупе«. »Едиота« има 571, а на челу им је старешина главног одбора у Прагу. Старешина главног одбора је Јан Подлипни, а председник Јосиф Шајнер. Осим тога, соколи имају своје пододборе: технички, новчани, и т. д. На челу сваког тог одбора су угледни соколи. Све »едиоте« стоје у свези једно с другим и, у случају опасности, могу мобилизовати за два дана неколико хиљада соколских кадрова.

Соколство је установљено Тиршем и Фигнером у 1862. г., а у првом одбору је био и чувени Јулије Грегер.

С почетка не хтеде аустријска влада да допусти соколима »слетове«, те Фигнер, који је умро 1865. на Тиршовим рукама, није видео првога слета, који је извршен 1882. год. На том слету је био отац соколства — Мирослав Тирш, који беше јунак тога дана. Но то беше незнатан слет, кад се упореди с последњим, на који се искупило више од 13000 соколова. На првом слету било је само 1600, на другом у 1891. г. 5.520 а на трећем 1895. г. 7533 сокола. Но сад је соколство у пуном цвету и, што је главно, народ, за који соколство ради, схваћа га.

З. В.

ринског рата са Русијом, Америком, па и с нами. Многи немачки листови упозорују немачку владу на избор у Мемелу и позивају је, да добро пази, шта ради.

ДОПИС.

Жабаљ 9 јула о. г. *(Наш велможа и проневера у општини.)* И дође „праведна“ ера Селова а старо зло из Банфијевих времена не само да се одржало, но канда још и напредује. И је ли чудо што се у њој могли истаћи људи нити душевно јаки, нити карактера светла. Способност тих људи једино се састоји у томе што разумеју дух времена. Такав је и наш „чика Тоша“. Код народа је умео да се направи народњак. Просуо је много лепих речи, обећао је и поделу рита, скупио за то 1400 круна од народа и наравно, рачун о том новцу није никад положио. С друге стране умео је да се додвори влади. Умео је да се истакне као њен највећи поборник и кортеш, па основао је чак и нову владину слободоумну странку, којој је наравно он вођа. Влада наравно таке људе воле и штити. И ето тако је наш „чика Тоша“ умео да овлада Жабљем. Он је бирао кнеза, општинску управу, краваре, чикоше свињаре и све.

По себи се разуме да је бирао своје људе, а по „себи се разуме“ да му је верни помагач наш бележник Танасија Арањицки, који је већ двапут суспендован био због својег „савесног“ рада и који је одлуком жупанијском платио највећу глобу новчану од 1000 круна. Наш „чика Тоша“ умео је да протури за кнеза својег синовца Миту Милошева, та добар је влади а добар и народу. И под таким натарошем, таковим кнезом и њиховим заштитником „чика Тошом,“ ишло је у нашој општини све тако тумбе, да је већ сваком дозлогрдило. Проневера, расипање и отимање превршило је меру. А да је све тако изнећу вам из записника последње седнице општинског већа по некоје ствари, да ће вам јасно бити труло стање у нашој општини.

Постоје многе квите, на основу којих је из општинске касе исплаћен људима новац за кукуруз, који су продали општини за општинске браве. Те је квите наравно потписао онај, који је кукуруз продао општини а те је квите потписао и кнез и упутио на исплату. Ушло се међу тим у траг, да јадни општински брави од тога кукуруза ни окусили нису, већ да је новац за кукуруз ушао у кнежевски џеп. И сам Милан Попов ешкут је у већу признао, да ни једног зрна кукуруза општини продао није, није примио ни новац за то, ал је дао више квита на примљен новац за кукуруз, јер му је кнез тако заповедио и рекао, да све одговара он, кнез. Само од Попова има таких 4—5 квита. И ешкут Милан Попов још јавно рече у већу, како је у оним квитама, на основу којих су примили чланови управе новац за продате кукурузе, свугде метуто да је 50—60 кила више, и тај су вишак онда заједнички и братински попили.

Испоставило се и то да је кнез својој кући вукао општинску трску, општинску цигљу и општинска дрва. И кнез се бранио у већу тиме, да су дрва општинска вучена и учитељу једном и другима. Зар није то дивна и поштена одбрана, достојна једног кнеза?!

Кнез наш и његова својта умели су, да пуштају своје благо у потрицу свугде. Ал за то је умео и уме наш кнез немилице да глоби сиротињу ако је ухватио у потрици, па чак и ако није. И дотеран у теснац кнез је признао у већу да је скупио 172 круне глобарине, а за тај је новац куповао локот, чешагије, лопате и т. д. за општинске потребе. И за чудо те чешагије и лопате и тако даље стале су на длаку баш толико, колико је глобарине утекло. Па нашло се и људи, који су јавно изнели, да су од кнеза били осуђени и платили глобарину, па ипак њихова имена нису нигде у протокол ни у списак заведена. Није ли то савестан и поштен рад од нашег кнеза?! И да неби пала сва кривица на кнеза један је ешкут признао у већу, да су новац од глобарине попили заједнички чланови управе. У кнеза је остао само четврти новчић, који је кнез заустављао код себе на рачун државне касе. Па кнез признаде да ни тај четврти новчић није никуд послао, јер га је потрошио на „општинске цељи“.

Но наш кнез умео је још и друго. Лепо је узео општинску земљу; семе, орање, плаћао је из општинске касе, а рана је одвезена у кнежев магазин.

Ових и оваких ствари на жалост пуно је код нас. И је ли чудо што је веће једногласно изрекло да не одобрава рад ове скупштине. А кад се требало да гласа за предлог, да се неповерење даде управи општинској, па да се она и тужи, кнез је затворио седницу са речима, да се о томе не може гласати, јер то није на дневном реду.

И кад су некоји виђенији преставници са записником седнице отишли надначелнику да се потуже на та чуда и покоре и да га замоле да пред већем поведе истрагу против тих злоупотреба, овај им је одговорио како то неможе учинити, и додао још и то, да батина има два краја. Та за бога натарош је владин званичник, а кнез је синовац „угледног“ нашег „чика Тоше“ вође владине слободоумне странке, па што би власт гонила своје људе за љубав преставника и народа.

Но на томе остати неће. Више угледних преставника послали су записник седнице право министру председнику Селу. Непомогнели ни то ићиће се и даље, па и до криминала. Зло је превршило меру и дозлогрдило. Несавесна управа општинска мора доле, ма и страдао „углед“ нашег „виђеног“ “чика Тоше!“ Дошао је крај и његову пашовању! Народ неће више да буде његова раја, па ма се „чика Тоша“ и расрдио на њега. Ма и вратио сакупљен новац од народа за деобу рита, па ма био и против деобе рита, јер се рит по њему и тако поделио не би никад, јер он за то и тако неби никад ни радио. За дан два имамо и другу седницу општинског већа, и ту ће тек избити још многа чуда и покори. Крајње је време да се тај кужни ваздух расчисти и да се наш „чика Тоша“ бар „повуче“ у миран живот.

Правда.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са 1. јулом 1901. ступа „Застава“ у трећу **овогодишњу четврт а излазиће** као и до сада **6 пута недељно,** а то је **сваки дан осим понедељника и дана после празника.**

Ми ћемо и даље чинити све што можемо, да одржимо „Заставу“ на оној висини, која одговора угледу народа и радикалне странке. На сваки начин, имаћемо пред очима народне интересе. У послу око издавања овог листа, могу нам помоћи пријатељи странке и „Заставе“, ако се постарају, да њихова сарадња буде још обилатија и да нам стеку нове претплатнике.

Обраћамо нарочито пажњу на „Заставине“ народне бројеве од петка. Ти бројеви се удешавају за најшире кругове, а претплата за њих стаје 4 круне годишње а на три месеца 1 круна.

Иначе је цена „Застави“: 28 круна годишње, 14 круна на по године, 7 круна на четврт године, а 2 круне и 40 потура на један месец.

Најлакше се претплаћује поштанском упутницом.

По решењу управе лист се ником не сме давати на вересију.

У Новом Саду, 12. јуна 1901.

Уредништво и администрација „ЗАСТАВЕ“.

Вести из места и са стране.

Сазив српског народно-црквеног сабора. У „Родољубу“ читамо вест, како се у будимпештанским најмеродавнијим круговима говори, да ће се наш народно-црквени сабор састати у октобру или најдаље у новембру, а да ће избори бити 14 дана пре или после општих избора за угарски земаљски сабор. Уједно се зна поуздано, да барон Федор Николић неће бити именован за краљевског комесара, но ће то место бити поверено Србину, који је недавно заузео угледан положај у државној служби (Милану Заки?). — Колико је нами познато, из меродавних кругова долазиле су чешће пута сличне вести, па се до сад нису испуниле. — У „Мађарорсагу“ читамо под натписом: „Измира патријарха Бранковића и епископа Змејановића“ ово: „Са врло угледне стране извештени смо: Иницијативом угарске владе, започео је рад код Срба у том правцу, да се измири патријарх Бранковић с епископом Змејановићем, који већ од неколико година стоје на ратној нози. Најодлучније пак у стању смо побити ону вест, да епископ Змејановић хоће да оде у мир и да се повуче у манастир“. — Оволико „Мађарорсаг“. Да је један члан саборског одбора покушао у име саборског одбора, да измири епископа Змејановића са патријархом, о томе је било речи у нашем новинарству, али се тај покушај изјаловио.

Страјк у новосадској свилари, доконан је. Данас у понедељак било је у варошкој капетанији у присуству г. капетана др. Деметровића договор између закупника свиларе и изасланица раденица, које су умолиле и г. пароха Божидара Поповића и др. Миту Маркуша да присуствују споразуму. Споразум је постигнут, и данас је по подне отпочет рад Закупник свиларе пристао је, да се деца испод 12 година не употребљују у свилари; да се кроз четири зимња месеца ради сат мање, а у осталим месецима, дванаест сати дневно. Осим тога неће се смањивати плате, но су још регулисане. Правилник ће саставити, те према њему неће више бити могуће онолике новчане казне; а и те казне морају се већином употребити као награда вредним раденицама. Било је и крајње време, да се бар у нечем поправи стање раденица у овдашњој свилари.

„Ћушкање на новосадској пијаци“. У прошлом броју „Заставе“ донели смо белешку, да је ђула Семзе, инзултирао на новосадској пијаци новосадског адвоката дра Немеша. Међутим др. Немеш изјављује, да се ствар није онако догодила и описује је у свом листу овако: Др. Немеш ишао је у $9^1/_2$ сати Дунавском улицом са Отоном Кенигштетлером, када се сукобио са ђулом Семзеом, који је ишао са др. Миливојем Григоријевићем и ђоком Мијатовићем. Семза је зауставио дра Немеша и подигнутом песницом хтео да га нападне. Нападнути је левом руком одбио нападачеву руку, а десном руком управио и револвер на груди Семзеове, са речима, ако удари, пуцаће. Деветнаестогодишњи младић повукао се међу своје пријатеље обасувши погрдама адвоката. Адвокат је истом мером вратио и додао, да неће двобојем већ пред судом ствар доконати“. Но и ако у овој ствари у истини није места двобоју, како дознајемо, др. Немеш је изазвао Семзеа на двобој.

Избор пароха у Старом Футогу. Пишу нам из Старог Футога: „Јуче је код нас обављен избор пароха. Систематизовани парохијски помоћник код нас Стеван Николић једногласно је изабран за пароха. — Честитамо!

Један морнарски капетан из Угарске у енглеском табору. На јужно-афричком бојишту се бори у бурском табору неких тридесет добровољаца из Угарске. Но ових дана је дошло писмо у Угарску од једног морнарског капетана, Шуберта, који се налази у енглеској војсци. Шуберт је отишао био у Транзвал — у трговачкој ствари, али како сад за време рата нема трговине у Транзвалу, то се он уписао у добровољце код Енглеза. У писму свом вели Шуберт међу осталим: „Наша трупа је премештена на железници из Капштата у Јоханесбург. Пут је трајао 12 дана, јер су шине на многим месгима раскинуте. Из Блемфонтена ишла је железница само дању. Машино-вође нису хтеле ни за цео свет ноћу да возе, тако су се бојали, да ће воз испасти из шина или отићи у ваздух. Те тако, чим би се почело смркавати, ми смо застали. И ако је било у близини енглеске станице, тада смо тамо и остали. А ако је не беше, поставили смо дуж целе пруге стражу и начинили смо барикаде у колима од седла. покроваца и других ствари и тако би провели ноћ спремни за бој. И то беше са свим умесно, јер су Бури непрестано патролирали. По каткад би испалили и по коју пушку с наше стране... Ми рушимо бурске куће непрестано, спаљујемо им добра и одводимо марву. Сад се налазимо крај гвоздена железничка моста, што води преко реке Вала. Мост има три лука и стоји на два стуба од гранита, а дуг је око 300 метара. Девет се заклео, да ће овај мост бацити у ваздух, с тога је наша стража ту веома јака. Бури су више пута нападали на мост и то увек ноћу, али им се намера не оствари, јер смо их увек одбили. Ја бих једва чекао, да се рат сврши. Јадна ова земља сва је опустошена. Трговине нема никакве. Ми смо с тога разрушили и опустошили све, да Бури не би имали икаква склоништа или животних средстава“.

Избор учитеља у Шандору. Пишу нам из Горње Бачке: „На Ивањ-дан је извршен избор учитеља у Шандору. Шандорско учитељско место скопчано је с приличном годишњом платом, те је било и више компетената. Но и ако је међу свима пријављеним компетентима било врло спремних и добрих, опет је изабран један од најлошијих у сваком погледу. А како се говори, при избору су се појединци служили и недопуштеним средствима. И због тог је уложен протест против избора. Ми упозорујемо нашу епархијску школску власт на овај образложен протест, да га пажљиво проучи и потом донесе праведну одлуку у овој ствари.“

Гроф Лав Толстој. Руско „Ново Време“, донело је било белешку, да је гроф Лав Толстој тешко оболео и да су лечници изјавили, е му нема спаса. Међу тим петроградски лист „Новости“ поричу ову вест и веле, да се гроф Лав Толстој није на смрт разболео. Шта више болест, која га била ноћу снашла, престала је и гроф је прекјуче могао да попије шољу црне каве и ако је дрхтао од слабости. Уз то је гроф Лав духом са свим свеж, те живо распитује за дневне новости и догађаје, много чита, па овда-онда и ради. Један петроградски дописник био је на Јасној Пољани код грофа Толстоја и извештава отуда, да је гроф Лав у пркос забрани лечничкој на влажну времену био јашио и око

10 сах. добио маларију. Болест је напредовала до 2. (15.) о. м. али је после стала опадати и гроф је осећао да му је лакше и ако не може без туђе помоћи да ходи. 3. (16.) снага је јако издала грофа и било је ударало 150 у минуту. Ноћу се положај погорша, али после гроф мирно заспи, те се у сну оснажи. И сада је грофу сасвим добро. Непрестано говори о својим књижевним радовима. Цела породица грофова налази се у дому грофову.

Српски умотвори на страним језицима Гђа Милена дра Жарка Миладиновића из Руме преводи на немачки језик „Кнеза Арванита“, драматску песму кнеза Николе, а превод ће изаћи у посебној књизи под натписом: „Fürst Arvanit, dramatisches Gedicht“. Превод је ауторизован, јер је кнез Никола дао своју нарочиту приволу гђи преводиоцу за превод.

Излет. Српско трговачко и занатлијско певачко друштво „Слога“ у Будимпешти, пајаће у недељу 15. (28.) јула 1901. г. у св. андрејској саборној цркви, на св. литургији, и при освећењу часног крста на главној пијаци. Истовремено приређује, приликом последњег суделовања друштвеног хоровође г. Исе Бајића професора музике, у почаст његовом досадањем трудољубивом раду, излет у Збег код св. Андреје.

Прелаз у православље. Пишу нам из Јаска: Јављам вам да је о Петровдану овде у Јаску из римокатоличке у православну веру прешла госпођица Анкица Месаровић. Том чину кумовала је госпођа Јулка Поповић, која је и сама пре неколико месеци из католичке у православну веру прешла.

Допуна Толстојеву „Воскресенију“. Француски часопис „La Revue“ доноси две главе из Толстојевог „Воскресенија“. Натпис им је „Казна“ и „У казаматима“. Обе главе одштампавају се из рукописа Толстојевог, јер нису изашле у последњем издању „Воскресенија“.

Велики добротвор руског народа. У Москви је недавно умро милијунар Солодовников. Био је човек лепог образовања, а за млађег доба бавио се позориштем, књижевношћу и сликарством. Пропутовао је скоро све европске земље, а кад се вратио основао је у Москви позориште, лист и добрим помагао конзерваторијум. Доцније се повукао. Знало се, да је милијунар, али потпуно се није знало колико му је имање. Тек после смрти дознало се, да је крај свог скромног живота, скоро све имање оставио на добротворне цели. Оставио је 10 милијуна на оснивање женских гимназија, 10 милијуна на мушке и женске занатл. школе, а 10 мил. на оснивање домова за највећу сиротињу московску.

Лондон на крају 20 века. Један енглески лист пише, да ће на крају 20 века цела Енглеска бити предграђе Лондона. Све више се зближује саобраћај из најудаљенијих крајева, а рашириује се периферија Лондона. Некад је средина Лондона до краја вароши било удаљена за 4 миље. Омнибуси су раширили то растојање на 8 миља, а подземне железнице на 30 миља. И то раширивање с дана на дан расти све више.

Исправак. У 148. броју „Заставе“ у штампаном извештају о раду управнога одбора „Матице „Српске“ наведено је погрешком, да је у Руми умрьо члан матичин Сима Милутиновић, а треба да стоји Сима Маринковић, велепоседник из Руме.

БРЗОЈАВИ „ЗАСТАВИ“.

Стигли 9. јула.

Београд. Из Старе Србије јављају: Колашинци, који су се повукли у брда, спремали су се, да се одупру силом. Но су се уздржали, јер је руски конзул Машков, по налогу руског посланика цариградског Зиновјева дошао у Митровицу, те одавде хоће да дође у Колашин, да извиди ствар. Машков ће из Колашина у Нови Пазар и Сјеницу, где је по Србе такође зло стање.

✝

Преторија. Јуче у вече умрла је у 67. години жена чича Кригера. — Умрла је од запаљења плућа.

Шатароља-Ујхељ. Општина Кленова изгорела је потпуно. У згариште су претворене 24 куће са свима споредним зградама, са раном, марвом, новцем и покућанством. Две особе су погинуле. Невоља је ужасна.

Књижевна вест.

СРПСКИ НАРОДНИ ВЕЛИКИ КАЛЕНДАР „РАД“

СА СЛИКАМА ЗА 1902. ГОД.

ушао је у штампу и молимо свакога ко жели, да се послужи тим календаром за оглашивање, нека се изволи јавити што скорије потписаном, како би му се могло уступити што угледније место.

У Новом Саду, 20. јуна (3. јула) 1901.

Коста Лера
главни повереник друштва „Рада“.

Изашла је из штампе књижица

Програм радикалне и програм либералне странке.

(Прештампано из „Заставе.“)

Цена 20 пот., а са поштарином 24 пот.

Може се добити у администрацији „Заставе.“

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

У намери, да и немачки народ упозна све врлине и карактер српског народа у Црној Гори, па да и Немци виде, да Црногорци нису варвари, већ племенити, слободни, одважни и добра срца људи, превела сам

ЦРНОГОРЦИ

дело Љубе П. Ненадовића,

па се то дело већ и штампа, те објављујући то српској публици отварам претплату на ту књигу, која ће изнети одприлике 9—10 табака штампаних шеснаестине, а претплатна цена стоји 40 кр. (80 пот.)

Претплата молим, да се пошље г. Кости Лери у Н. Сад.

У Руми дне 6. (19.) јулија 1901. год.

Милена дра Ж. Миладиновић.

Изишао је из штампе 3. број **„Обртника“**, листа за трговину и обртништво. Излази недељно у Будимпешти. Власник и уредник Младен Пилић. VIII. Szent király-utcza 26. Годишња цена 8 круна. Како је ово дана изабран одбор од 12 лица, који ће се бринути око овог листа, можемо се надати, да ће »Обртник« у садржини знатно напредовити.

ПОЗИВ

НА

ванредну главну скупштину

Српске земљорадничке задруге у Новом Саду
(удружење са неограниченом одговорношћу)
која ће се одржати дана 17. (30). јулија ове год. у 6 сати после подне у стану задругином са овим

ДНЕВНИМ РЕДОМ:

1. Избор перовође и 2 члана за оверовљење записника.
2. Повишење кредита код централне касе.

У Новоме Саду, 8. (21). јулија 1901.

1 1 427 **Јован Ђорђевић**, председник.

Тражим надзорничко место

код веће економије. Био сам шест година на такој позицији, које се из мојих сведоџаба види. Говорим српски, мађарски и немачки. — Упитати у администрацији „Заставе“. 428 1—3

Др. ДУШАН ВРАЊЕШЕВИЋ

ординира

у Липику, Аљахоф. 425 1—3

МАНУФАКТУРНА ТРГОВИНА

КОСТЕ МАТИЋА

У ИРИГУ

потребује два добра помоћника, који могу одма ступити. 426 1—3

ГРАНД ХОТЕЛ МАЈЕР.

✻ Породично шаљиво вече ✻

Мороли, мађионичарски комичар. **Мезеји**, карактеристички комичар. Гђца **Мусефин**, вештачка везиља. Гђца **Мицика Хилдебранд**, змијска уметница. **Јосиф Сауертајг**, мимикер. **Јозефон**, певачки комичар.

Распоред је строго солидан и за породице удешен.

Почетак у 8 сати у вече.

Улазница 60 пот. од особе, деца 30 пот.

Молимо поштовану српску публику за многобројну посету. 1—2

НИКОЛЕ КАПАМАЏИЈЕ

ТРГОВАЧКА ШКОЛА

И

ПАНСИОНАТ

У БЕЧУ

(Адреса: **N. Kapamadžija, Wien VI. Mariahilf, Millergasse 43.**)

Циљ је ове школе, да младићи који немачки знају обично за 2 године у трговачким наукама тако обучи и усаврши, да буду способни у сваком трговачком или фабричком комптоару, у банкама или новчаним заводима ваљано радити. Они ђаци пак, који без икаквог знања немачког језика у школу ступе, морају прво немачки научити, па онда тек могу бити редовни ђаци.

За зрелије младиће са добром школском припремом и знањем немачког језика постоји једногодишњи стручни курс (Enjähriger Fachkurs) у ком се горепоменута циљ за 10 месеци може постићи.

Срби ђаци имају осим редовних предавања (која су често на немачком језику) и засебну наставу где свестрано и темељно уче немачки језик и по нешто од других предмета које на српском, које на немачкмм језику.

Школарина износи (осим 2 фор. уписнине 100 фор. а вр. годишње а може се и полугодишње напред платити.

Књиге стају од прилике 10 фор.

У свези са школом и у истом здању постоји и новоуређени

ПАНСИОНАТ

где су ђаци не само у брижљивој нези и под строгим надзором добро смештени, него и засебну поуку како у немачком језику, тако и у осталим трговачким наукама добивају.

„Како је место у пансионату ограничено, а више од половине места већ сад допуњено, то се могу нове пријаве само онда осигурати, ако се што пре учини и прва рата пансионатске своте по програму одмах уплати.“

На жељу родитеља смешта директор ђаке и у приватним кућама на стан и кост

Школа почиње 3. (16.) септембра. 400 1—6

Програми се шаљу на захтевање бесплатно.

О ТРЕЋЕМ
СРПСКО-ПРАВОСЛАВНОМ МЕМОРАНДУМУ
ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ.

I.

Хоћемо да изнесемо у кратким потезима садржину трећег царског меморандума о српско-православним верско-просветним приликама у Босни и Херцеговини, који је 17. (30.) маја ове године, предан у руку Његовом Величанству у Бечу, и да бацимо летимичан поглед на рад, који би за њим имао доћи.

Врло је тешко у кратко ту садржину збити, јер све што је у меморандуму, потребно је, и не би се могло изоставити, поред све опсежности, а познато нам је, да је и онако довољно већ изостављено из првог нацрта му, само да не буде сувише пространа.

Чудна историја предаје те треће споменице, оцртана је у пространом писму, којим је предана у царској аудијенцији, — а та пропратница изашла је до сада на јавност у „Застави“ у свој својој целини.

Годину дана је окупациона управа разним смицалицама отезала ту предају, што показује, како јој је немило, и по њу штетно то народно кретање, — но издржљивост народних првака, најзад је све то победила и није било куда, већ их припустити пред цара-краља.

Окупациона управа у главном је отезала ту предају под изговором, да она треба најпре споменицу да проучи, и она је то учинила. Знала је добро, шта ће се предати цару-краљу, јер јој је ствар доста времена била у рукама. По уставним општим појмовима, и било је у реду, да одговорна влада знаде, шта ће се пред владара изнети, пошто она има да одговара за све, што је око те предаје, као што она треба владара и да спреми на предају и садржину споменице, па она одговара и за начин пријема и за речи, којима се изасланство дочекује.

Па шта видимо, какве је речи спремила окупациона влада за дочек депутације?

Из самог меморандума, па и из пропратнице, а тако исто и из поздравних речи депутације, које су такође раније пријављене: јасно је, да се криви и тужи у првом реду сама окупациона влада за све зло црквено-просветног живота православног народа Босне и Херцеговине, — а за тим тврди, да је иста влада себи потчинила и српско-православне митрополите, те да и преко њих ствара и подржава та иста зла, — тужи се и беди влада и криви њој потчињена јерархија, — а та иста влада спремила је одговор, да ће споменицу предати тим истим митрополитима на извиђај, те да ће онда она, влада, саопштити решење на исти меморандум.

Ово би било врло мало утешно по изглед на успех, по ономе: „Кога тужиш? — Кадију! — Коме тужиш? — Кадији!“, — но то све неће одузети наду и уздање у коначно повољно уређење српско-православне самоуправе.

Може то по митрополитима и влади донесено решење бити како му драго неповољно, — једно је ван сваке сумње, да истрајним радом ипак мора истина избити на видело и правда стати на ону страну, камо припада.

Неуморним и непрекидним изнашањем истинског стања ствари пред меродавна места и пред јавност, — најзад се мора показати неистина, којом се служе противници, најзад мора срушити оне, од окупационе владе, а поводом њеним и од митрополита подигнуте преграде неистинитог приказивања ствари, које сметају, да се на највишим местима дође до потребног сазнања, — а када се непрестаним изнашањем истине дође дотле, да се онде, где треба, на најмеродавнијим местима, где се одлучује политика монархије, дође до правог сазнања, онда нема сумње, да ће се променути ветар, и да ће се српско-православна црквено школска самоуправа уредити онако, како то њеним користима одговара.

И зато се народ са његовим првацима неће ни мало збунити у свом раду од каковог неповољног решења владе и митрополита, нити би то могло донети каква разочарења, јер се са те стране добру и не нада, — као што је то и отворено изречено у самом меморандуму, — и без прекида и без малаксања продужиће свој започети рад на побољшању верско-просветног живота и на уређењу црквено-православне самоуправе.

Јер они знају, да тиме и самој земљи и њеној судбини и будућности истинску услугу чине, дочим окупациона влада и самој монархији врло лоше служи, када настоји да се на споменути начин извуче испод тегоба и жалба изнесених у меморандуму.

* * *

А сад да пређемо самом меморандуму.

Одмах у почетку пре но што би могао прећи на тегобе и жалбе, приморан је меморандум у свом уводу, да сузбија разне неистине, које се шире од органа окупационе управе како по јавности, тако и пред меродавним местима.

Сузбија у првом реду неистините тврдње, да су само неколико немирњака, и по неком наговору покренули читаву ствар са питањем црквено-школског уређења, те показује, да су ствар покренуле црквено-школске општине, које су све више расле бројем, те се окупио цео народ, и тај развој показује се у верном и тачном опису, тако да је ван сваке сумње стављено, како ту нема никаквих агитатора на своју руку, већ да су то у потпуном смислу опуномоћени заступници целог православног народа Босне и Херцеговине, који стоје на челу покрета.

Када је пре годину дана овај меморандум писан, потребно је још било ово доказивати. Сада више није. Окупациона влада морала је напустити своју неистиниту тврдњу, и опуномоћене заступнике је признала и патријаршија, и митрополити и влада, и као такови су примљени и пред владара.

Иза овога показује меморандум како су после првог меморандума настала гоњења и појединаца и општина, те да је место бољитка управо назатка било, тако, да је скоро сав српско-православни народ Босне и Херцеговине у ванзаконо стање дошао, који се свим могућим начинима запоставља, и одузима му се свака могућност, да у опште, па и имовно напредује, већ се иде за тим да пропадне, како би био приступачнији владиним смеровима.

А да се до никаквог напретка на верско-просветном пољу дошло није, крива је једино влада.

Калај се бранио у делегацијама, као да је вољан учинити добра, само да му народ изиђе на сусрет. На то су му у своје време дошли народни прваци и он их је упутио, да начине цео устав за црквено-школску автономију, па да ће он брзо и повољно са њима споразумно ствар свршити.

Прваци позову на то босанско-херцеговачке митрополите, да са њима заједно израде тај устав. Но, ови то одбију, те зато су морали да га сами са народним свештенством израде. Но, када су јуна месеца 1898. израђени нацрт однели Калају, овај је почео ствар у недоглед да развлачи, — и никада до данас о њему није своје мишљење изразио.

Напуштени од својих митрополита, заваравани од окупационе владе, а да би сузбили раструбљене неистине, као да у свом нацрту ишту нешто, што не одговара православљу, његовим правилима и учењима; одоше са уставом прваци у Цариград, да оцени њихов нацрт патријаршија, и да ова изрече своје мишљење: да ли има нечега у њему што не одговара канонима и догматима православним.

Овде нађоше у почетку најповољнији пријем. Нико од меродавних у патријаршији не знађаше ни слово замерити нацрту, и стављена су у изглед најлепша решења. Но од једном се промене расположење. Данас се зна, да је то било утицајем извесне стране, неправославне дипломације, и ма да не беше ничега неправославнога у нацрту устава, не беше добра изгледа по њега, јер се спомиње неки „црквени ред“, којему тобоже потпуно не одговара, и зато су народни прваци повукли свој нацрт до бољих времена.

Но стран уплив се тим није задовољио. Требало је имати нечега на основу чега би се могао како-год обрукати рад народног заступства пред народом, а уједно које би се пред меродавне чињенице и пред јавност могле изнети, као да је одбијен тај нацрт.

И зато су изашле без икакве потребе и основе познате посланице од патријаршије јер нацрт није био више пред патријаршијом, и у меморандуму се све то износи и показује да су народне вође одговориле у опширној споменици на те посланице патријаршији и обавештавали је о истинитом стању, јер је патријаршија криво обавештена и од митрополита и од владе, — те зато се сузбија раструбљена вест, као да је нацрт у Цариграду коначно одбијен, — што никако не стоји, нити је онде ствар довршена.

За тим меморандум сузбија неистиниту тврдњу органа окупационе владе, као да је цело жалосно стање цркве и школе у Босни и Херцеговини потекло отуда, што световњаци хоће у управи црквеној да присвоје себи од свештенства и више јерархије нека права, па као да постоји само неки сукоб између народа и свештенства, и између народа и високе јерархије, — а влада да је у томе са свим невина и недужна.

Сву неистинитост ове тврдње јасно показује меморандум и доказује, како од окупације влада једнако иде за тим да таке сукобе ствара, да отуђи народ од свештенства и јерархије, а јерархију од народа и свештенства, а показује се и како она то чини, те да је сву злу она крива. Поразује се како купује свештенике дајући им субвенције и уређујући према томе парохије и намећући протународне и растерујући народне свештенике а јерархија је себи потчинила конкордатом од 1880. по којем она митрополите поставља, плаћа и у свако доба може да растера.

Но да у првом погледу учини јаз између народа и народног свештенства није успела — показује очигледно меморандум чињеницама које се не дају побити, као што је: да је свештенство у засебним поднесцима патријаршији изјавила, да је у споразуму са народним првацима, да је увек било и хоће да остане у заједница са народом, јер признаје потребу права световњака да учествују у спољашњој црквеној управи, а то показује и сам факт, да је баш и тај трећи меморандум донесен и потписан од депутације, у којој беху најугледнији свештеници земље, као представници свега православног свештенства Босне и Херцеговине.

Данас више и не потежу окупациони органи ову неистину, јер је сасвим сузбијена, као што су и друге њихове неистине једна по једна обаране. Но они увек друге измишљају на место оборених, — но и томе мора доћи крај, и онда мора победити коначно истина и правда.

Данас још увек тврде, да световњаци хоће да себи присвајају од јерархије нека права.

Меморандум и ту тврдњу побија, и доказује, како се баш уставом ишло за тим, да се прошире јерархијска права, да им се обнове и она, која је хтела окупациона влада да заступа, и да им се даде потребна слобода и самосталност у положају им, тиме, што би се уклонио, променуо и по њих тако кобан конкордат од 1880. год.

На против, доказује меморандум, како је баш влада себи присвојила сва права и над јерархијом и над свештенством и над народом и црквено-школским стварима, — па када се сада иде за тим да та њена незаконита превласт престане, — онда она подмеће другом да хоће превласт неку да присвоји, и од њене те неприродне, непотребне, насилне превла-

сти долази све зло, то је извор и узрок истоме.

И зато се доказује, да би одмах на боље ствар пошла, чим би се тај узрок уклонио, чим би се променуо конкордат од 1880. и престало мешање иноверне земаљске власти у православне црквено-школске ствари, — а да јој се не украћује потребни и одређени земаљски надзор, то је показана и самим нацртом за устав.

II.

Трећи меморандум, пошто је тако у овом уводу сузбио разне обеде и распрострањене неистините тврдње и подметања, показује, како се ствар од првог меморандума није на боље окренула, да је влада, шта више, још и горе поступала, и то показује многим примерима, држећи се оних жалба и тегоба, које су још у првом и другом меморандуму крајем 1896. и почетком 1897. године споменуте.

Све је остало по старом у погоршаном издању.

Црквено-школске општине у Сарајеву, Мостару и Лијевну, још увек су распуштене и њихов иметак упропашћују владини комесаријати, тако, да морају и своје школе да напуштају, као што је у Лијевну 146 српске деце остало без школе.

По другим општинама још се ради по неким намет-штатутима, где је сва власт у рукама иноверних власти, — и владини повереници у седницама воде најстрожу контролу и кажњавају општине.

Свети обреди православни не поштују се, као и пре. Примера ради наводи се, како су неки кажњавани због парастоса покојном прваку Владимиру Радовићу, и жандари спречавали таке парастосе.

Свештеници се и даље гоне од политичних власти, без знања црквених власти, и полиција спречава скупштине, које се састају за избор свештеника, ма да је то по знању црквене власти било, — а неваљале свештенике штите и преко јерархије силом намећу народу.

Политичне власти и даље се мешају и у имовинску управу појединих општина, присиљавају их на непотребна грађења, само да се уништи извор, из ког се издржава православна школа

А српско-православне школе, гоне се и требе на све могуће начине, који су наведени у меморандуму, тако, да је око стотине таких школа нестало, које бејаху пре окупације, а не дозвољавају, да се нове подижу.

За наставу намећу владине књиге, у којима се не негује православље, а народност крије, а историјске слике и слике школских добротвора политичке власти дижу из школе.

Тако исто сметају животу српске православне школе и тиме, што још једнако присвајају себи право потврде учитеља, не допуштају учитељима, да држе своје годишње скупове, нити да створе свој мировински фонд а на оснивање учитељске приправничке школе не допуштају ни мислити.

С једне стране не допуштају православним општинама, да рукују са манастирским школама, а с друге стране те исте иноверне власти приграбише себи то право управљања са истима.

Из својих неправославних руку не испуштају управу православне богословије, и те неправославне чињенице владају и даље над неправославним конзисторијама.

Српски језик, још се увек гони и запоставља, тако исто и српско име и ћирилица, и српска просветна и добротворна друштва и забаве, — док се протурује са званичне стране хрватско име, латиница и демонстративно потпомашу и стварају нека хрватска друштва и прославе, као што је била „Требевићева“.

Па и православна омладина се гони и потискује на све могуће начине, земаљске штипендије купе деца римокатоличких дошљака чиновника, у школама се на испитима православни ђаци обарају, ако се усуде пред шовенским хрватским наставницима изрећи српско име, а познато је, како је онај бечки интернат, тирански хтео да угњете сваки дух омладине, те је ова протестовала, те је због тога просто на улицу бачена.

А као што се већ у првом меморандуму подигла тужба због тога, што се најважније ствари од власти просто усмено решавају, а неће да издају на писмено, — те је немогућа свака одбрана, — тако се исто на исти нечувени начин и даље у многим стварима званичи.

Већ у првом меморандуму 1896. год. наведени су примери, како се неке молбе годинама нису решиле, па ето дочекана је и година 1901. и трећи меморандум, па још нису ни те ствари, ни многе друге до никаква решења дошле.

Ови изводи из трећег меморандума већ јасно показују, да ничему нема бољитка, већ на против погоршања, но то још и није све.

Јер меморандум даље показује, шта су све радиле политичне власти у црквено-просветним стварима и са појединим општинама и личностима донде, док су народни опуномоћеници били код цариградске патријаршије, док је влада са две стране ишла за тим, да са њима преговара, а преко цариградског посланика Калича, и преко мостарског предстојника барона Питнера, и док су народни заступници све могуће чинили, да се дође до реда и уређења.

С једне стране принуђавали су народ, да даје неке повереница митрополитима, како би омаловажили рад народних првака у Цариграду и поткрепили неистинити извештај, који су митрополити послали, по налогу владе, у Цариград, против народног устава, — и то су чинили разним претњама, што је управо повреда личне слободе, а уједно знак највећег мешања иноверне владе у чисто православне црквено школске ствари.

С друге су стране ишли за тим, да приморају општине, да тргну пуномоћи, које су дали народним представницима, а меморандум вели, да су то хтели да учине: *душевном тортуром* и *конфискацион имања.*

Без икаквог права и основа осуђивали су негде чланове општине на огромне глобе, које им уништавају иметак, — само да их приморају да повуку пуномоћи.

А негде су староседиоце осуђивали изгоном из места, где живе и имају своје опстанке, о којем начину казне ништа не знају ни земаљски закони, нити икаква уређења земље, — а то све, да људима скрхају дух и одвоје их од својих првака и од рада на напретку своје вере и просвете.

А да је то заиста чињено тим смером показује околност, што су некима те казне опроштене, када су одрекли пуномоћи народним опуномоћеницима

Зар сме така спрдња да се тера са правосуђем? Ови случајеви у меморандуму најбоље показују сву мизерију окупацијоне управе, те је сасвим природно, да када није дозвољено да се народ брани, нити му више власти помажу, нити има штампе, нити слободе збора и договора, — морала је сазрети мисао, која се изриче у меморандуму: *„да без грађанских слобода, не може ни верско просветни живот да постоји“.*

Морала је сазрети мисао, да је свему злу крив владајући систем, без чије промене, не може бити ни на верско просветном пољу бољитка, и да је свему криво то: *„што се од окупације па овамо све радило без учествовања нашег народа; без његовог питања и пристанка чиниле су се највеће промене, ма да нам је прокламацијом од 13. јула 1878. зајамчено, да се наши закони и уредбе неће самовољно укидати и да ће нам се штедети светиње и обичаји наши“,* вели се у меморандуму.

И то се потврђује разним наводима и доказима, како се све противно тој прокламацији чинило, — и са мусломанима и са православнима. Код ових последњих се то нарочито показује конкордатом од 1880. године, постављањем нове бањалучке митрополије установљењем неког вишег призивног духовног суда, — а све кријући од народа и свештенства, иза њихових леђа, и уз пркос томе, што су ови последњи против тога тако кријумчарског, незаконитог начина уређивања српско-православних прилика, и код патријаршије и код Његова Величанства за времена своје протесте, ограде поднашали.

Из тих разлога је морала ниђи жеља, која је изражена у меморандуму у нади: *„да ће наскоро наступити доба када ће се њихове жеље испунити у верско-просветном погледу, и да ће доћи у опште до учествовања у целој управи своје отаџбине, како би својом судбином сами руководити могли“.*

Липиска банка и Босна и Херцеговина.

Нирнбершко друштво је вијећало дуго до у ноћи. Сва дебата водила се о босанским акцијама. Позват је генерал-директор тога друштва Wacker, да се изјасни о ваљаности босанскога подузећа. Као потпредсједник тога босанског подузећа изјавио је наду на поспјешан рад. Пасивни акционари нијесу се са тијем задовољили. Малом већином је приједлог управе примљен, но изгледа, да ће пасивни акционари потражити и судско посредовање, јер начин откупа босанских акција не свиђа им се, нити је у опште потреба била. Ако постоји уговор са Липиском банком, да ово друштво имаде тек послије двије године те акције исплатити, онда би и конкурзној маси ово довољно јамство било, а и за њу би обвеза била тај уговор. Да су пак те акције пале под продају, друштво их је могло у свако доба откупити и то можда јефтиније, него ли сада. Изгледа, да су ове акције извађене намјерно из Липиске банке прије објаве њезина конкурза и да су тој ствари умјешане и туђе руке. Стање у друштву је запето.

У Липиском ухапшени Додел пуштен је на слободну ногу уз јамство његова имања.

Из Беча је дошло неколико Чивута у Cassel и ради се на успостављање палог „Treber-Gesellschafta“.

Додел је положио мандат на све части, које је имао. Хапшењем Екснеровим и бјегством Шмитовим дирекција „Elektric. Gesellshafta“, коме је сједиште у Јајцу, у Босни није способна за рад. Очекује се сазив те дирекције.

Врло је интересантан овај заплет, који је падом Липиске банке избио. Рад и сједиште друштва је у Босни; већи део дирекције (скоро сва) је у Бечу, а скоро све акције тога су друштва у Немачкој, који уједно вијећају о судбини тога подузећа. Сјегурно Немци имају велике вјере у Бечлијама, кад свој капитал повјеравају њима, да у виду дирекције подузећем располажу и управљају. — О јадна Босно, колико и чијих све ћулаха неће на твоју главу?!?!

Главни уредник Јаша Томић. Одговорни уредник Константин Брадваровић. Српска штампарија дра Светозара Милетића у Новом Саду.